

כיפורים כ-פורים

אופיו של חג הפורים ומשמעותו, היו מאז ומתמיד נושא המצריך עיון. במספר מדרשי חז"ל ניתנת חשיבות יתירה לחג הפורים, לכאורה, מעל ומעבר למצופה. במדרש שוחר טוב (משלי ט) נאמר:

כל המועדים בטלים, וימי הפורים לא יהיו בטלים שנאמר: "וימי הפורים האלה לא יעברו מתוך היהודים וזכרם לא יסוף מזרעם".

במדרש מקביל בירושלמי (מגילה א, ה) מובא רעיון דומה:

ר' יוחנן אמר: הנביאים והכתובים עתידין ליבטל וחמשת ספרי תורה אינן עתידין ליבטל...

ר' שמעון בן לקיש אמר: אף מגילת אסתר והלכות אינן עתידין ליבטל...

במה זכה חג הפורים להעדפה על פני כל יתר חגי ישראל ובפרט על פני אלו שמצוותם מדאורייתא? (אמנם ישנה דעה נוספת במדרש שגם יום הכיפורים לא יתבטל לעתיד לבוא, אולם אף לשיטה זו עומדת בעינה התיימה לגבי יתר החגים). מדוע כל ספרי הנביאים המתנבאים ומכוונים לימות המשיח יהיו בטלים ורק מגילת אסתר, ששם ה' אף אינו מופיע בה, לא תתבטל?

אמנם, מרחיקת לכת יותר הינה המימרא הידועה: "כיפורים כ-פורים". מקורה של מימרא זו בדברי המקובלים (על פי מה שנכתב בתיקוני הזוהר נז, ס) שיום הכיפורים נקרא כן על שם הפורים, שכן עתיד יום הכיפורים להתהפך ליום של עונג כ-פורים¹. על פי קביעה זו של הזוהר, משמע שיום הכיפורים רק מתדמה, רק מתקרב במדרגתו לחג הפורים - הייתכן?! כלום ניתן בכלל להשוות את רגעי שיא הרוחניות בשנה, בדקות האחרונות לפני נעילת השער, שבהן מכריזה כנסת ישראל קבל עם ועולם "שמע ישראל, ה' א-להינו ה' אחד", "ה' הוא הא-להים", לחג הפורים שאינו מקודש אף באיסור מלאכה?

קושיות אלו מתחדדות נוכח דברי שמואל (מגילה ז, א), המבטאים, לכאורה, יחס הפוך למגילת אסתר:

אמר שמואל: אסתר אינה מטמאה את הידיים. למימרא דסבר שמואל אסתר לאו ברוח הקודש

נאמרה, והאמר שמואל: אסתר ברוח הקודש נאמרה! נאמרה לקרות ולא נאמרה לכתוב.

כידוע, הגזרה על כתבי הקודש המטמאין את הידיים מעידה על קדושתם. אם כן, עצם העובדה שלא נגזרה הגזרה על מגילת אסתר מעידה, לכאורה, על מעמד נחות ביחס ליתר כתבי הקדש! הכיצד עומד הדבר בקנה מידה אחד עם יחסם המחשיב של חז"ל לפורים, אשר הבאנו לעיל? גם קביעתו של שמואל: "נאמרה לקרות ולא נאמרה לכתוב" מצריכה עיון. מה משמעות הדבר? מדוע בכתביה מאבדת המגילה מערכה?

1. פורים אתקריאת על שם יום הכיפורים, דעתידין לאתענגא ביה, ולשנויי ליה מעינוי לעונג" (תקוני זהר נז, ס).

א. מגילת אסתר - גילוי ההסתר

דרשו חז"ל במסכת שבת (פח, א):

"ויתייצבו בתחתית ההר" - אמר ר' אבדימי בר חמא בר חסא: מלמד שכפה עליהם הר כגיגית ואמר להם: אם אתם מקבלים התורה - מוטב, ואם לאו - שם תהא קבורתכם. אמר ר' אחא בר יעקב: מכאן מודעא רבה לאורייתא. אמר רבא: אף על פי כן, הדור קבלוה בימי אחשוורוש... יוצא מכאן שקבלת התורה נעשתה בכפייה על עם ישראל. האמנם?! הרי בהמשך הגמרא גופא, מופיעים מדרשים המשבחים את אמירת ה"נעשה ונשמע" של בני ישראל, ואם אכן היתה הקבלה בכפייה, מה הרבותא בכך? הקביעה הנוספת של רבא מתמיהה אף יותר. הכיצד ניתן לומר שמעמד הר סיני, שבו נתגלה הקב"ה לעם ישראל, אינו מחייב אותנו בקיום התורה והמצוות, ואילו המעמד המחייב אותנו הוא דווקא ה"קיימו וקיבלו" של מגילת אסתר? איזו קבלת תורה היתה שם? אמנם, הביטוי "קיימו וקיבלו" מקביל "לנעשה ונשמע" (ראשית קיום ולאחר מכן קבלה), אך כיצד ניתן להשוות ביניהם? בעל משך-חכמה (שמות יט, יז) מתרץ קושיה זו:

פירוש: שהראה להם כבוד ה' בהקיץ ובהתגלות נפלאה, עד כי ממש בטלה בחירתם הטבעי, ויצאה נשמתם מהשגת כבוד ה' והיו מוכרחים כמלאכים בלא הבדל, וראו כי כל הנבראים תלוי רק בקבלת התורה.

כלומר: משמעותה של הכפייה הינה שלילת בחירתו החופשית של האדם. עניינה של הבחירה החופשית היא שוויון הסיכויים והאפשרויות לבחירת אחת מהדרכים החלופיות. הקב"ה אמנם לא כפה על בני ישראל את קיום התורה במובן הפשטני של כפייה. בני ישראל אכן אמרו "נעשה ונשמע" וקיבלו את התורה מרצונם. אך הייתכן שבני ישראל ינהגו באופן שונה? הניתן לומר: "לא" לקב"ה הניצב עליך ומתגלה אליך פנים אל פנים? זוהי משמעותה של הכפייה במעמד הר סיני - אי היכולת לבחור באפשרות אחרת, בשל גודל המעמד.

דברי המשך חכמה מסייעים בהבנת בעיה יסודית בכל התנהגותו של דור המדבר. כיצד יכול עם, אשר ראה ארבעים יום קודם לכן את הקב"ה המתגלה אליו מתוך האש ואומר: "אנכי ה' א-להיך אשר הוצאתיך", לומר על העגל: "אלה אלוהיך ישראל אשר העלוך...?" רבו התשובות על שאלה זו, אמנם לפי דברינו, התשובה לכך היא פשוטה. בטבע האדם, אין אדם מפנים בקרבו מה שלא רכש בכוחו וברצונו. כל מעלה הבאה אל האדם בכפייה, אינה מושרשת בתוכו פנימה. כך אירע גם לדור המדבר. הם אמנם קיבלו תורה, אך קבלה זו היתה למעלה ממדרגתם. אין זה טבעי שעם של עובדי עבודה זרה, יעבור "קורס מזורז באמונה" האורך חמישים יום בלבד ומיידי יקבל תורה. על כן דבר זה אינו מופנם בקרבם, ובהזדמנות הראשונה, מתפרצת מחדש המנטליות הקודמת הנוטה לעבודה זרה.

לכן, כל עניינה של הגאולה העתידית, שתהא גאולה הבאה מתוך הסתר פנים, גאולה איטית יותר "כי לא בחיפזון תצאו" (ישעיה נב, יב), גאולה שבה אנו בכוחנו נגלה את הקב"ה: "כי מלאה הארץ דעה את ה', כמים לים מכסים" (שם יא, ט). רק לאחר מכן יתגלה אלינו הקב"ה בבחינת - "שבו אלי ואשובה אליכם". כך ורק כך, יובטח שהגאולה תופנם בקרבנו ותישאר

נצחית².

זהו אף ההסבר לדברי רבא בגמרא. אכן מעמד הר סיני אינו מחייב, בשל הכפייה שהיתה בו. קבלת תורה באופן זה לא היתה מושלמת, ועל כן גם לא החזיקה מעמד. אמנם, מודל לקבלת תורה מחייבת, הבאה מכוחנו ובבחירתנו - מעין זו שתהיה לעתיד לבוא - הינו המודל של המגילה - "קיימו וקיבלו היהודים". סיפור המגילה הינו סיפור הרצוף בהשתלשלויות מקריות לכאורה. לכן לא היתה שם שום "כפייה" באיזו דרך לבחור. עם זאת, בחר העם, דווקא מתוך ההסתר, בקב"ה ובתורה. זוהי בדיוק קבלת תורה אמיתית - קבלה הבאה מתוך גילוי הקב"ה על אף ההסתר.

זוהי, כנראה, גם כוונת חז"ל במדרש התמוה לכאורה (חולין קלט, ב):

אסתר מן התורה מנין? "ואנוכי הסתר אסתיר"...

אין זה "משחק מילים" גרידא. כוונת הדרשן לברר היכן נרמז בתורה הרעיון של מגילת אסתר - גילוי הקב"ה מתוך ההסתר. התשובה לכך היא בפסוק: "ואנוכי הסתר אסתיר", כלומר: הקב"ה מגלה למשה שעתיד העם לחטוא, מכיוון שקבלת התורה עדיין אינה שלמה. חטאי העם יובילו למצבים נוראיים של הסתר פנים, אולם לבסוף מתוך ההסתר יגלה העם את הקב"ה: "הלא על כי אין א-להי בקרבי מצאוני הצרות האלה". יתכן וזו גם הסיבה, שרגילים אנו לקרוא למגילה בשמה המלא בלבד - "מגילת אסתר", מה שאין כן בשאר מגילות שנקראות גם ללא מילת הסמיכות "מגילת" - קהלת, שיר השירים, איכה ורות. המילה "מגילה" הינה חלק מהותי משמה ומתוכנה של מגילת אסתר כי זה כל ענינה של **המגילה** - **גילוי** ההסתר.

יתכן וזו כוונת שמואל במדרש, שאסתר נאמרה לקרות ברוח הקודש ולא נאמרה לכתוב. התורה שבכתב הינה התורה שניתנה לנו ב"כפייה", למעלה ממדרגתנו, וממילא אין לנו כל רשות להוסיף או להחסיר ממנה ולו תג בודד. לעומת זאת, התורה שבעל פה הינה התורה שלנו, התורה שאותה אנו מפתחים, התורה המורכבת מכל הגילויים שאותה אנו מגלים בכוחנו, מכוח התורה שבכתב. ממילא, מגילת אסתר, אף שהיא מן הכתובים, ניתנה דווקא **לקרות**, כלומר: מבחינה רעיונית היא שייכת יותר לתורה **שבעל פה**, כי היא מלמדת אותנו על קבלת תורה שבכוחנו. באופן זה תתבאר גם חשיבות החג. המהר"ל (אור חדש עמ' מח) מסביר מדוע רק פורים לא יתבטל לעתיד לבוא:

כי לעתיד יהיה שעבוד מלכויות עיקר, ויציאת מצרים טפל. ולפיכך כל המועדים אשר הם זכר ליציאת מצרים בלבד והם טפלים לשעבוד מלכויות, שייך לומר שיהיה ביטול למועדים, כאשר אינם עיקר, אבל פורים אינו זכר ליציאת מצרים - דבר זה לא יהיה בטל. כל המועדים מהווים זכר ליציאת מצרים - לקבלת התורה "בכפייה", ולכן כאשר נגיע לקבלת

2. עיי אורות הקדש ב, תקכז ("המוגבל והבלתי גבולי"), לגבי עניינה של "שבירת הכלים" בבריאת העולם, שזהו יסוד מרכזי בכל תהליך הבריאה - התגלות גדולה של הקב"ה אשר אינה באה בכוחו של האדם, ונמצאת מעבר להשגתו. בגין התגלות זו באה "השבירה" - נפילת האדם. אף על פי כן, התגלות זו נותנת לאדם פוטנציאל - "תו תקו", להגיע לגילוי זה בכוחות עצמו בעתיד. כמו כן ישנו המדרש במסכת נדה (ל, ב) על העובר ש"מלמדן אותו כל התורה כולה". התורה נמצאת מעבר לכוחו של העובר ולכן מייד עם צאתו לאוויר העולם באה ה"שבירה": "בא מלאך וסוטרן על פיו ומשכחו כל התורה כולה". ברם, קבלת תורה זו של העובר, נותנת לו את הכוח להגיע לגילוי זה בכוחו: "ואינו יוצא משם, עד שמשביעין אותו..."

תורה שלמה לעתיד לבוא, לא יהיה עוד טעם לזכר הגאולה הראשונה אשר לא היתה שלמה. על כן יהיו כל המועדים האלו בטלים. ברם פורים, אשר מייצג מודל של הגאולה העתידית - של קבלת התורה מתוך ההסתר - חג זה לא יהיה בטל. המסר שלו רלוונטי גם ובעיקר לתקופת הגאולה. זו גם הסיבה לביטול הנביאים והכתובים לעתיד לבוא. אף על פי שמוליכים הם לקראת הגאולה, שייכים הנביאים והכתובים רק לדרך, הם משמשים כאמצעי לקידום הגאולה בלבד, וכפי שמסביר קרבן העדה על הירושלמי: "כיוון שאינן אלא לתוכחות ישראל, ולעתיד ידעו את ה' מקטנם ועד גדולם...". אמנם מגילת אסתר, שהיא גופא מציאות של "מעין גאולת העתיד" - לא תתבטל.

יתכן וזו גם משמעות המימרא - **כיפורים כ-פורים**. ביום הכיפורים, כולנו מתעלים למדרגה רוחנית עליונה. אמנם, יש ביום זה סממן של קבלת התורה שבכתב: האם מסוגל אדם לחטוא ביום זה? הרי זהו יום שבו יצר הרע אינו שולט, יום שבו השטן אינו מקטרג (יומא כ, א). זוהי אמנם גדולה להגיע מוכנים ליום זה, אך יש בו מעין מעמד של "כפייה" כפי שהיה בסיני. מדרגה גבוהה יותר, הינה היכולת להגיע להשגה רוחנית שקולה, אך לא כתוצאה ממעמד נורא כל כך של יום הכיפורים שבו כל אדם חש את הקדושה, אלא דווקא מתוך יום של חולין כביכול, יום שבו אין איסור מלאכה ובו הקדושה נסתרת. אם זוכים להתעלות כך בפורים - זהו שיא החוויה הרוחנית שאליה ניתן להגיע!

זהו מהלך ראשוני להבנת חשיבותו של פורים - **הגילוי מתוך ההסתר**. על בסיס מהלך זה, נוכל לגלות נדבך נוסף אשר יעמיק את כל התשובות הנ"ל.

ב. משנכנס אדר ומשנכנס אב

מרגלא בפומיא דאינשי לשיר "משנכנס אדר מרבים בשמחה". ברם, משפט זה הינו רק חלק ממימרא במסכת תענית (כט, א):

אמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב: כשם שמשנכנס אב ממעטין בשמחה, כך משנכנס אדר מרביין בשמחה.

משמע מגמרא זו ששמחת חודש אדר, לא זו בלבד שאינה מנותקת מאבלו של חודש אב, אלא אף נובעת מאותו השורש - "כשם ש... כך...". רב יהודה בא ללמדנו שהבנה עמוקה של שמחת הפורים לא תתאפשר ללא הבנת שורש האבלות של חודש אב. דומה, שבירור הקשר התמוה בין חודש אדר - המבטא את שיא השמחה, לבין חודש אב - המבטא את שיא האבלות, יסייע במציאת עומק נוסף לשאלות בריש הדברים.

"ותשא כל העדה ויתנו את קולם ויבכו העם בלילה ההוא" - אמר רבה אמר ר' יוחנן: אותו היום, ערב תשעה באב היה. אמר להם הקב"ה: אתם בכיתם בכייה של חנם ואני קובע לכם בכייה לדורות. (תענית כט, א)

ותמוה - הרי דור המדבר נענש באי כניסה לארץ בגין חטא המרגלים: "במדבר הזה יפלו פגריכם...". מדוע אם כן מתחייבים אף הדורות הבאים בריצוי העונש בשל חטא זה? יתרה מזאת, כיצד בכלל נכשל דור המדבר בחטא זה? כיצד דור שראה את מלחמת ה' במצרים מפחד ממלחמה על ארץ ישראל? כיצד גדולי ישראל שנתמנו כמרגלים, מאבדים את אמונתם?

על פי קו פרשנות אחד, שבו נוקטים הרב קוק, השפת אמת ועוד, לא היה כאן מצב של אובדן אמונה, שהרי כולם חוו את הניסים, אלא ההיפך הוא הנכון. עם ישראל יוצא ממצרים ומגיע למתן תורה. זהו שינוי מהותי ומהיר מחיי טומאה לחיים שמימיים שבהם נגלית השכינה בכל

רגע. 'דור דעה', השקוע בחיי הרוח ופנוי ללמוד תורה כל היום, יכול לראות בכניסה לארץ איום על מדרגתו. וכך כותב השפת אמת (פרשת שלח, תרמ"א):

בפסוק "ויהיה באכלכם מלחם הארץ תרימו תרומה": סמיכות הפרשה (הפרשת חלה) למרגלים, כי ניחם אותם השי"ת בעבור כי תרעומתם היה שלא להיות נחותי דרגא, דמעיקרא דור המדבר היה בחינת משה רבינו ע"ה שהוריד להם תורה ומן לחם מן השמים. ובחינת ארץ ישראל היה לחם מן הארץ. ואמר הכתוב כי באכלכם לחם מן הארץ ביותר יוכלו להרים תרומה... כי בוודאי אמרו המרגלים אמת, כי בהיותם במדבר היה טוב להם, ונראה להם שח"ו יהיה ירידה בכניסתם לארץ...

המרגלים חששו מעצם הצורך להקים צבא בכניסה לארץ - דבר שיוביל לביטול תורה עצום! החשש מפני "ארץ זבת חלב ודבש" נבע מהציווי "כי תבואו אל הארץ ונטעתם..." - אם נתחיל לבנות מדינה עם חקלאות וצבא, כלכלה ומשטרה - תורה מה תהא עליה? זוהי בדיוק עצת המרגלים: להישאר בגלות "למען כבוד התורה"...

זו גם משמעות הבכי לדורות. העם אכן נענש במדבר ובזה סיים "לרצות" את עונשו. חז"ל, עם זאת, באים ללמדנו ששורש הטעות בחטא המרגלים היתה אי ההבנה של יכולת מציאת ההרמוניה בין עולם התורה והרוח לעולם המעשה והטבע בארץ ישראל. טעות זו - היא היא הבכייה לדורות של העם. בכל פעם שהעם יטעה ביסוד זה, באופן שאינו בר תיקון - יבוא חורבן...

שורש הטעות של חטא המרגלים הינו שורש התיקון של חודש אדר. מגילת אסתר מלאה בתיאורים של משתאות, "תצוגות יופיי" ועוד. גם מצוותיו של חג הפורים הינן, על פי רוב, מצוות גשמיות: סעודה, יין, מתנות, מנות ועוד. אולם דווקא מתוך "העיסוק החומרני" אנו מתחברים לקב"ה, כפי שמתרחש במגילה - העם זוכה לישועה מתוך כל המציאות הגשמית המתוארת במגילה. בחג הפורים אנו מגלים שניתן להגיע למדרגה שבה הגשמיות אינה סותרת את הרוחניות. באופן דומה, מסביר הראי"ה קוק (עולת ראי"ה א, תמ) את הסיבה לכך שפורים לא נתקדש במלאכה: וע"כ יש לומר, דהאי טעמא דמלאכה לא קבלו עליהו בפורים, **זכהיום אין הגשמי מתנגד לרוחני**. על כן בכל יום טוב, שעיקר התכלית של כולם שיהיה מקרא קודש להתענג על ד', לא יתכן להיות עסוק במלאכות חול... ממה שאין כן היום שנהפכה הקללה לברכה, ואפילו עסוק במלאכה שם הוא מוצא אור הקדושה... על כן **האור מגולה ע"י המגילה**. זהו גם ההסבר לחשיבותו של חג הפורים על פני שאר המועדות. היתר המלאכה בפורים מלמד דווקא על מדרגתו הגבוהה.

יתכן וזו גם הסיבה לכך שאסתר אינה מטמאה את הידיים. אין הדבר מסמל את זילותה של המגילה, אלא להיפך. בסמוך למגילה מותר להצניע אוכל. המגילה, יותר מכל כתבי הקודש האחרים, מלמדת אותנו שכתבי הקודש אינם סותרים את הגשמיות, את האוכל. זהו שורש שמחת חודש אדר. היכולת למצוא את ההרמוניה בין עולם הקודש לעולם החול.

ג. "ביד בניה של רחל עשו נופל"

סגולתו של פורים, להתגבר על סתירות החול והקודש, תבאר לנו עניין נוסף הקשור בפורים. חז"ל (בראשית רבה פז, ו) עמדו על כך, שישנו "מקצב" דומה בין מגילת אסתר לסיפורו של יוסף:

"ויהי כדברה אל יוסף יום יום" - ר' יודן בשם ר' בנימין אמר: בניה של רחל, ניסן שווה וגדולתן שווה. ניסן שווה - "ויהי כדברה אל יוסף יום יום", "ויהי באמרם אליו יום ויום".

וגדולתן שווה - "ויסר פרעה את טבעתו", "ויסר המלך את טבעתו"; "ויתן אותה על יד יוסף", "ויתנה למרדכי"; "וילבש אותו בגדי שש", "ונתון הלבוש" ...; "וירכב אותו במרכבת המשנה אשר לו", "והרכיבוהו על הסוס ברחוב העיר"...

האם זהו דמיון מקרי, או שמא יש כאן קישור מכוון של המספר המקראי בקודש, בין שני הסיפורים?

מדרש נוסף (ילקוט שמעוני פ' בשלח), מביא קישור דומה:

"ויאמר משה אל יהושע" - ולמה אמר ליהושע? מפני שבא משבטו של יוסף. כתיב: "והיה בית יעקב אש ובית יוסף להבה ובית עשו לקש". תצא להבה מבית יוסף ותאכל קש של בית עשו - זה יהושע שהרג עמלק. ר' פנחס בשם ר' שמואל בר נחמן: מסורת אגדה היא, ביד בניה של רחל עשו נופל...

מהו אם כן כוחם של בני רחל? מדוע הם ורק הם יכולים לנצח את עשו? כאשר בוחנים את דמותו של יוסף, מגלים אנו את כל הניגודים שיוסף כלל בתוכו. יוסף, מחד, היה נער יפה תואר ה"מתקן בשער, ממשמש בעיניו, כדי שיהיה נראה יפה" (רש"י). הוא מסתבך וכמעט נופל בגלל תכונה זו. מאידך, יוסף מתגלה לנו כמאמין גדול, אשר למרות כל העובר עליו, אינו נוטש את אמונתו, ואפילו כאשר מקבל הזדמנות חד פעמית להינצל מייסוריו, הוא אינו נרתע מלומר בבית פרעה, הרואה עצמו בתור אלוהים: "בלעדי, א-להים יענה את שלום פרעה". אמנם, מייד אחר כך נותן לפרעה תוכנית כלכלית מדויקת, של שר אוצר מנוסה. פרעה נפעם מיוסף. הוא הכיר שרים רבים שהתעסקו בענייני העולם, שרי משקים, שרי אופים. הוא הכיר גם חרטומים, שהיו מנותקים מן העולם. אמנם בדמויות מסוגו של יוסף, הוא לא נתקל מעולם. "הנמצא כזה איש אשר רוח א-להים בו". פרעה אינו מכיר מודל של אדם שהוא גם איש - "מענטש", עם ראייה מציאותית, עם חזות "חילונית" קמעא, אבל מאידך רוח א-להים מפעמת בקרבו. לכן סיפורו של יוסף מקושר עם מגילת אסתר. המסר של הסיפורים הוא דומה - מודלים של יכולת שילוב עולם הקודש והחול.

תכונה זו באה לידי ביטוי גם בדמותו של יהושע. חז"ל (ילקוט שמעוני פ' פינחס) מתארים את הסיבות שבזכותן נבחר יהושע להנהיג:

"ויאמר ה' אל משה קח לך" - מה שבלבך, קח לך - מה שבדוק לך, את יהושע בן נון - אתה יודע שהרבה שרתך יהושע והרבה חלק לך כבוד, שהוא היה משכים ומעריב בבית הועד שלך, מסדר הספלים, ופורס את המחצלאות.

האם העובדה שיהושע היה "שמש" טוב היא סיבה המצדיקה את מינויו למנהיג העתיד להכניס את עם ישראל לארץ, דבר שאפילו משה לא זכה לו?

יהושע הבין את מה שלא הבינו המרגלים, ולכן גם לא נפל בחטאם. יהושע הבין, שבבית המדרש חשובים האמצעים ללימוד - ספסלים ומחצלאות - לא פחות מאשר לימוד התורה שבו. כך גם בארץ ישראל. לא פחות מאשר לימוד התורה בארץ, ישנה חשיבות גם לפיתוח הכלים שיאפשרו את לימוד התורה: צבא, כלכלה, משטרה וכו'. לכן זוכה יהושע להכניס את העם לארץ. יתכן וזו גם אחת מהסיבות שבזכותן זכה יהושע להיקשר גם הוא לפורים, באמצעות ההלכה שער נחשבת מוקפת חומה דווקא אם החומה היא מימות יהושע בן נון...

סגולתם זו של בני רחל מתבטאת במדרש הנ"ל בילקוט שמעוני. בית יעקב הוא **אש** ובית יוסף הינו **להבה**. מהו ההבדל בין אש ללהבה? האש היא **פוטנציאל** הבעירה - **הקודש**, תורת יעקב. להבה הינה ה**ביטוי הנגלה** של האש. להבה אינה חומר, לא ניתן לאחוז בה באופן ממשי, אך

למרות זאת היא נראית לעין. אמנם, הלהבה יכולה להיראות רק כאשר האש נאחזת בחומר. הלהבה הינה הביטוי המוצלח ביותר מעולם הטבע, המבטא מציאות הכוללת בתוכה דבר מוחשי עם דבר מופשט, דבר נראה עם דבר בלתי ניתן לאחיזה - המחברים זה בזה. זהו, כאמור, כוחם של בניה של רחל - שילוב הרוח הבאה מבית יעקב, עם כוחות עולם החומר. אמנם מניין ייקח יוסף את כוחות החומר? מעשו. לכן לא נאמרה לשון שריפה אלא לשון אכילה. "ודבקו בהם **ואכלום**, ולא יהיה שריד לבית עשו". פעולת השריפה אינה משאירה שום זכר. לעומת זאת, פעולת האכילה, משאירה בגוף את הטוב ומחזקת אותו, אך גורמת לגוף לפלוט את הפסולת המלווה אותו. זהו כוחו של יוסף. הוא יודע לנצל את חומריותו של עשו, אך עם זאת לבודד ולפלוט את הרע שבה. הוא מקבל מיעקב את "בגדי עשו החמודות" והופכם ל"כתונת פסים"³. לכן יוסף נקרא "שטנו של עשו"⁴. הוא שולל מעשו את זכות קיומו בעולם, בלוקחו ממנו את הדברים החיוביים הקיימים בו.

ד. קודש הקודשים

שורש השמחה בחודש אדר, המתבטאת ביכולת יישוב סתירות הקודש והחול, מסביר כאמור את חשיבותו היחסית של פורים כלפי המועדים האחרים. על פי יסוד זה, ניתן יהיה לברר את עדיפותו של פורים על פני יום הכיפורים.

יום הכיפורים הראשון של העם, הוא היום שבו נמחל לעם על חטא העגל, ובו קיבל העם את הלוחות השניים. במובן זה, יום הכיפורים הוא תיקון לחטא העגל, כפי שפורים הוא תיקון לחטא המרגלים. כיצד, אם כן, מתבטא התיקון לעגל ביום הכיפורים?

אחד משורשי חטא העגל, מקביל הוא לזה של חטא המרגלים. ניסיונו של העם בחטא העגל, על פי הכוזרי (א, צז), היה ליצור מודל, מעין זה שהיה בקודש הקודשים - הכרובים. חטאתם של העם היתה בכך שעשו זאת "בלי שבאה על כך מצוות הא-לוה" (שם). מה היה עניינם של הכרובים שאותו ניסו לחקות בחטא העגל?

מקום משכנם של הכרובים היה, כאמור, בקודש הקודשים מעל ארון העדות. מהי משמעות המושג "קודש הקודשים"? המושגים "קודש" ו"חול" ניתנים להגדרה באופן פשוט למדי. הקודש הינו כל דבר המובדל ומופרש מענייני החומר ומקושר בקב"ה, ומאיך החול הינו כל דבר אשר אינו מחובר לקב"ה. מהו אם כן קודש הקודשים? הרב (אורות הקודש ב, שיא) מגדיר את המושג בהאי לישנא:

יש עולם של חול, ועולם של קודש... העולמים סותרים זה את זה. כמובן, הסתירה היא סובייקטיבית. האדם בהשגתו המצומצמת אינו יכול לפשר בין עולם החול ועולם הקודש, ואינו יכול להשוות את סתירותיהן, והן אמנם מיושבות ברום עולם, במכון קודש הקודשים. כלומר: קודש הקודשים הוא חיבור עולם הקודש והחול, היכולת להתעלות מעל סתירות העולם ולגלות שהקודש והחול אינם סותרים זה את זה, אלא מביאים, בחיבורם העמוק והטהור, לשלמות הגדולה ביותר.

3. תרגום ירושלמי, בראשית מח, כב.

4. בראשית רבה עג, ז; רש"י בראשית כח, לה.

כזה היה גם מקומם של הכרובים. על פי חז"ל, הכרובים היו בדמות של תינוק ותינוקת⁵, אשר היו מעורים זה בזה⁶, כלומר: מדובקים ומחוברים בצורת הזיווג. אכן,

בשעה שנכנסו נוכרים להיכל, ראו כרובין המעורים זה בזה, הוציאון לשוק ואמרו: ישראל הללו, שברכתך ברכה וקלתן קללה, יעסקו בדברים הללו! מיד הזילום, שנאמר: "כל מכבדיה הזילוה כי ראו ערוותה". (יומא נד, ב)

במבט פשטני, מקומם של הכרובים לא יכירנו בבית המקדש, ובוודאי שלא בבית קודשי הקודשים, שלשם היה נכנס הכהן הגדול אחת בשנה בלבד. אמנם, זהו שיא עומקה של היהדות. התפיסה שלפיה אפילו קשר ברית בין זכר ונקבה, כאשר הוא מופיע בצורה הטהורה והקדושה הינו חלק מעולם הקודש שלנו, ומקומו ביחד עם ארון הברית, בקודש הקודשים. התורה בחרה דווקא בחיבור זה של הכרובים, לסמל את קשר האהבה הנצחי והטהור בין כנסת ישראל לקב"ה. באופן דומה, מלמדנו שלמה המלך על אהבה זו שבין הקב"ה לכנסת ישראל באמצעות תיאורי אהבה מוחשיים ביותר.

אמר ר' עקיבא: שאין כל העולם כולו כדאי כיום שניתן בו שיר השירים לישראל; שכל הכתובים קודש, ושיר השירים קודש קדשים. (ידיים פ"ג מ"ה)

זהו קודש הקודשים גופא, יכולת החיבור בין אהבה טהורה ובין זהב וכסף לארון העדות. חיבור זה בא לידי ביטוי גם בעבודת הקטורת (קטר=קשר) בקודש הקודשים, המערבת סממנים שריחם טוב עם סממנים שריחם רע - קודש וחול.

מאחר וקודש הקודשים הינו יסוד הקשה לתפיסה, בשל **השגתנו המצומצמת**, לכן רק הכהן הגדול, שהיה גדול מאחיו, לא רק ברוחניות, אלא אף בנוי, בעושר ובכוח (יומא ח, א), יכול היה להיכנס לשם. הוא היחיד שהיה לו הכוח האמיתי להבין וליישם את קודש הקודשים, על פי דמותו ותכונותיו הרוחניות והגשמיות.

בני ישראל, רצו גם הם לעבוד ולהידבק בקב"ה מתוך עולם החומר. לכן ביקשו את עגל הזהב, שיהיה כמו הכרובים, אמצעי חומרי להידבק בקב"ה. העם מנסה דרך הזהב, דרך האכילה והשתייה לדבוק בשכינה, לאחר שמנהיגם, משה, נעלם: "וישכימו ממחרת ויעלו עולות ויגישו שלמים וישב העם לאכול ושתו..." (שמות לב, ו). אמנם, נפילת העם במקרה זה היתה ברגע שבו הופר האיזון הדק בין הקודש והחול: "...ויקומו לצחק". מהו לצחק? מסביר רש"י (בראשית כא, ט): "לשון עבודה זרה... דבר אחר לשון עריות... דבר אחר לשון רציחה...". העם נופל ושוקע בעולם החומר עד כדי ביצוע שלוש העבירות החמורות ביותר.

במהלך ההיסטוריה עובר העם תהליכים המקבילים לאלו שעבר בחטא העגל ובחטא המרגלים. בימי הבית ראשון, לא מצליח העם למצוא את האיזון בין החיים הארציים לבין חיי הקודש ונופל בדיוק בנפילה של חטא העגל: שפיכות דמים, גילוי עריות ועבודה זרה. בימי הבית השני, נופל העם בשורש הטעות של חטא המרגלים: העם אמנם עוסק בדבקות בתורה, אך הוא שכח דבר אחד בסיסי - "דרך ארץ" - החיבור לחיים הארציים הפשוטים, המצוות ה"פשוטות" שבין אדם לחברו, הנורמליות של החיים. כך נופל העם שנית, על ידי הפרת האיזון, אלא שבפעם הזו, ההפרה נגרמת דווקא מרוב חיבורו לתורה, בדיוק כמו בחטא המרגלים. זוהי משמעות הבכיה

5. רש"י שמות כה, יח; ספורנו שמות כה, כ.

6. יומא נד, א ורש"י שם.

לדורות. שורש החטאים במדבר, אי מציאת האיוון העדין בין עולם הקודש והחול, הוא גם שורש החורבנות של בתי המקדש.

יום הכיפורים הוא התיקון לסטייה מהדרך אשר נעשתה בחטא העגל. יום זה הינו תשובת המשקל לחטא העגל. כתיקון לאכילה ולשתייה בחטא העגל, איננו אוכלים ואיננו שותים. כנגד הציחוק של חטא העגל, אנו לא מצחקים - איסור תשמיש המיטה. כנגד ההתפרקות של "ויתפרקו כל העם את נזמי הזהב", אנו נכנסים ליום הרציני וה"ממוסד" ביותר אשר אינו מאפשר כל התפרקות. יום הכיפורים הינו יום של התנתקות מן העולם הזה. ברם בפורים אנו מגיעים למדרגת תיקון גבוהה יותר. אנו לוקחים את האכילה והשתייה והופכים אותם לעיקר מצוות היום. מול האכילה של חטא העגל, אנו מקיימים את מצוות סעודת פורים. מול השתייה של החטא, אנו מקיימים מצות שתייה של: "חייב איניש לבסומי בפוריא עד דלא ידע..." (מגילה ז, ב). מול היעגל מסכה"י אנו לובשים מסכות ומגלים דרכן את הקב"ה. מול ההתפרקות של חטא העגל אנו איננו מתנתקים מהעולם אלא חווים התפרקות של קדושה. אם ביום הכיפורים רק כהן גדול, בפעם היחידה בשנה, נכנס לבית קדשי הקודשים, בפורים כל אחד מסוגל להגיע למדרגת קודש הקודשים. ביום זה ניתנת לכולנו הרשות להיכנס אל "חצר בית המלך הפנימית, נוכח בית המלך... אשר לא כדת".

זוהי גדולתו של פורים, אשר עולה במדרגתו אף על גדולתו של יום הכיפורים. בפורים מונח השורש לתיקון החטאים הקשים ביותר של העם: חטא העגל וחטא המרגלים.

ה. מדרגת תחיית המתים

שני המהלכים בהבנת סודו של פורים אשר נידונו לעיל, מתמזגים למעשה, לנתיב אחד, עמוק ומשולב. אחד מיסודותיה של תורת החסידות הוא יסוד ההעלם והגילוי. הארץ נקראת "עולם" מלשון "העלם". בעולמנו נסתרים כל המושגים הרוחניים. איננו יכולים לחזות במחשבות בני האדם וברגשותיהם. שיא ההעלם מצוי ביחס שבין האדם לקב"ה. אין באפשרות האדם לראות את הקב"ה בחייו בעולם הזה: "כי לא יראני האדם וחי". הדרך היחידה של האדם לראות את ריבונו של עולם הינה "לצאת מן העולם" לעולם הבא שבו - "צדיקים יושבים ונהנים מזיו השכינה" (ברכות יז, א). אמנם, תכלית האנושות היא לגלות את הקב"ה כאן בעולם - להסיר את ההעלם מן העולם. להגיע למצב של "כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים", "והיה ה' למלך על כל הארץ", "וכל בני בשר יקראו בשמך...". ההסתרה הגדולה ביותר של האדם, כאמור, היא גופו ובשרו. אם כן, מה תהיה מדרגת עולם התיקון? האם יהיה זה עולם רוח בלבד, ללא גוף?

את מדרגת עולם התיקון, מבאר הרב חרל"פ ב"אורי וישע"י" (מאמר ו). העולם הזה והעולם הבא הינם שני עולמות המתקיימים במקביל. הדבר החוצץ בינם הוא המוות. ברגע שבו מתנתק האדם מגופו הוא עובר לעולם הבא, ונשמתו חוזה בזיו השכינה:

אולם, התכלית המבוקש הוא **שלא רק הנשמות ייהנו** מהאור הנפלא הזה, כי אם גם פה בעולם הזה לא תהיה שום חציצה בפני עולם הנבדל - עולם הבא. שלא רק הנשמה תחזה כי אם גם "ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר יחדיו כי פי ה' דיבר", ושיתאחדו יחד כל העולמים כולם להיות "ה' אחד ושמו אחד".

מדרגת תחיית המתים תהיה מדרגה שבה ניתן יהיה לראות את הקב"ה כאן בעולם, דרך הבשר, וממילא אז יתקיים בנו המקרא "בילע המוות לנצח" - לא תהיה עוד מטרה למוות, שהרי ניתן

לראות את הקב"ה כאן בעולם. מציצת המוות המפרידה בין העולם הזה לעולם הבא ולגילוי הקב"ה - תיעלם. זוהי מדרגה שבה יתגלה העולם הבא הנצחי, בתוך העולם הזה, וזוהי כאמור פסגת תפקידה של האנושות.

בפורים מגיעים אנו למדרגת "מעין תחיית המתים". בזכות מציאת השילוב בין הגוף לרוח מגלים אנו את הקב"ה מתוך ההסתר. בפורים הגוף אינו מתנגד לנשמה, ולכן מסוגלים אנו לגלות את הקב"ה מתוך גופנו, ללא כל צורך בהתנתקות מהעולם הזה, כפי שחויבנו לעשות ביום הכיפורים. פורים, הינו החג המקרב אותנו יותר מכול להבנת מציאות העולם העתידי - עולם התחייה. זוהי חשיבותו. יתכן וזוהי גם משמעות הסיפור בגמרא (מגילה ז, ב) על רבה שהשתכר בפורים, שחט את ר' זירא ולמחרת החייהו. חז"ל רמזו לנו במדרש על עיצומו של יום זה - תחיית המתים. על כן **כיפורים** הינו רק **כ-פורים**, ולכן רק פורים לא יתבטל לעתיד לבוא, כי הוא גופא חלק ממציאות העתיד. לעתיד לבוא יהיה "כל יום פורים"...

* * *

יהי רצון, שנזכה להגיע בפורים לחויית מדרגה זו של עולם התיקון, שנזכה להשכיל ולהיעזר בסגולתו של יום חשוב זה על מנת "להסיר תחפושותינו" ולגלות את ה"אני" האמיתי שלנו, ובזכות עוצמתו של יום זה, נקבל את הכוח ב"ה, לרומם את כל העם ואת כל העולם, לקראת המציאות של ימות המשיח ותחיית המתים, בב"א.

